

Тетяна Хітрова,
к. філол. н., доц. (Запоріжжя)

МІСЦЕВА ПРЕСА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ «ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ»

Протягом шістьох десятиліть і в межах кількох поколінь видатних науковців професорсько-викладацький склад кафедри історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка працює над спільною важливою справою – формуванням національної системи координат історії української журналістики й публіцистики.

Наукові праці, що побачили світ завдяки наполегливим зусиллям дослідницької школи кафедри заповнили не одну «білу пляму», відновили тисячі спотворених фактів, увели до наукового обігу численні свідчення, які відображають, відтворюють, систематизують й, нарешті, зберігають джерела української публіцистичної майстерності, традиції національних видавничих ініціатив, специфіку професійного журналістського ремесла, спадкоємність українського наративу загалом.

Архів досліджень кафедри на сьогодні є не лише великим науковим фондом, а й духовною скарбницею, «місцем» історичної пам'яті української журналістики в її історичних межах та еміграції, за умов самоті та заборон, на рівні офіційних видань і самвидаву, у центрі й на місцях у всій взаємозалежності історичних та комунікативних чинників.

Окремим напрямом наукових досліджень кафедри історії журналістики, започаткованим під керівництвом доктора філологічних наук, професора Н. М. Сидоренко, є вивчення регіональних особливостей історико-журналістського процесу, виявлення закономірностей розвитку української періодичної преси у співвідношенні окремого (місцевого) та цілісного (всеукраїнського).

Результатом багаторічної праці в цьому напрямі стали численні дисертаційні, монографічні, публіцистичні й бібліографічні дослідження, що відтворюють унікальні особливості формування провінційної системи преси й, по суті, є джерелом історичної пам'яті окремого регіону. Зусиллями наукового керівника на сьогодні вже

сформована потужна школа регіональних дослідників (аспірантів й докторантів кафедри), які наслідуючи інтелектуальні ініціативи Н. М. Сидоренко відновлюють «замулені криниці» історії української журналістики.

Археографічною основою досліджень регіональних систем медіа як одного з найскладніших пошуково-описових етапів вивчення періодики, що вимагає від дослідників копіткої архівної праці, неабияких методологічних експериментів є створення історико-бібліографічних описів періодичної преси окремих регіонів. На сьогодні, силами науковців кафедри упорядковано покажчики періодичних видань Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917); Полтави та Полтавської губернії (1838–1917); Подільської губернії (1838–1917); періодичних видань Києва (1835–1917), підготовлено покажчики преси Волині, Чернігівщини, Київщини XIX – початку XX ст.

Укладені списки ввели до наукового обігу велику кількість нового фактологічного матеріалу – свідчень про часописи (складу редакційних колегій, місця і періодичності виходу, обсягу, накладу, друкарень, біографічних даних про видавців, редакторів і співробітників); архівних документів із фондів бібліотек й архівних сховищ України та різних країн світу, де зберігаються свідчення про українську пресу. Знайдені й описані комплекти періодичних видань стали необхідним орієнтиром на шляху подальшого цілісного дослідження місцевої преси, розкриття її змісту, створення повного репертуару.

Традиції бібліографування продовжили у своїх працях і наукові послідовники кафедри, формуючи каталоги й описуючи періодичні видання Запорізького краю, Одещини, Криму, Волині, Полісся, Холмщини, Центральної України різних історичних періодів, а також тривають дослідження преси Харківщини та Кіровоградщини.

Виховання сучасної історичної свідомості, цінностей національної саморефлексії, етнічної толерантності, культури пам'яті загалом є пріоритетними завданнями науково-педагогічної діяльності кафедри історії журналістики. Дотримання цих принципів відчувається і в наукових роботах «вихованців» професора Н. М. Сидоренко, небайдужих дослідників, які діставши шанс пізнати власну історію, по крихті, по крупіці відновлюють історичну правду формування журналістського процесу на місцях.

На сьогодні при кафедрі сформована цілісна наукова школа досліджень регіональної періодики, успішно захищені дисертації, що системно відтворюють основні етапи становлення провінційної преси, зокрема: докторські дисертації «Українськомовна легальна пре-

са Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–2000 років як структурна частина загальнонаціонального інформаційного простору» (І. З. Павлюк, 2009 р., науковий консультант Н. М. Сидоренко); «Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур» (Н. В. Яблоновська, 2007 р., науковий консультант І. П. Мегела); кандидатські дисертації «Становлення та розвиток системи періодичної преси Катеринославської губернії (1838–1917 рр.)» (О. Д. Школьна, 1997 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Мистецька періодика Одеси другого десятиріччя XX ст.: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості» (О. І. Хобта, 2005 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Типологічні особливості періодичної преси Запорізького краю (1904–1920 рр.)» (Т. В. Хітрова, 2007 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Становлення і розвиток преси Києва (1835–1917): типологія, проблематика, національна спрямованість» (А. М. Волобуєва, 2008 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Часописи Поділля періоду національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.) у відстоюванні ідей державності» (В. І. Гандзюк, 2008 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Типологічна характеристика ЗМК Криму (1954–2004 рр.)» (С. М. Кличко, 2013 р., науковий керівник Н. Ф. Остапенко) та ін.

У царині досліджень місцевої преси науковці кафедри працюють не лише над відновленням цілісної картини формування інформаційного простору регіонів, виявленням маловідомих пластів періодики, а й розробкою та вдосконаленням теоретико-методологічного інструментарію досліджень регіональної журналістики, принципів її наукової систематизації.

Напрацьовані процедури застосування наукових методів, зокрема в контексті узагальнення великих емпіричних масивів, можуть слугувати прикладами дослідження окремих сегментів періодики молодим науковцям. Досвід вивчення й застосування типологічного аналізу й процедури типологічного моделювання в галузі історії соціальних комунікацій на сьогодні є чітко прописаними в численних публікаціях науковців кафедри історії журналістики й активно застосовується дослідниками різних наукових шкіл.

Варто наголосити й на вагомий внесок наукових сил кафедри в упорядкування термінологічно-поняттєвої системи історії української журналістики, обґрунтування принципів періодизації, розшифрування псевдонімів та криптонімів, вироблення теоретичних засад узагальнення регіональних особливостей історико-журналістського процесу.

Це дає змогу по-новому осмислювати українську періодичну спадщину, її роль у зростанні інтелектуального потенціалу нації, формуванні національної свідомості місцевого населення, в активізації національно-культурних та державотворчих процесів, в очищенні ідеологічного нашарування української «історичної пам'яті». У цьому «прочитується» глобальний освітній вектор діяльності – ретрансляція історії та культури українців, продукування у масовій свідомості національно-громадських імперативів, зрештою, забезпечення необхідного національно-патріотичного рівня освіченості, який, у свою чергу, є передумовою широкого розповсюдження національної преси. Хрестоматійні доробки, видані кафедрою, містять ті публікації, з якими студентам з огляду на певні причини не має можливості працювати в бібліотеках або архівах, а зібрані в книги, до того ж електронні, вони дають унікальну можливість зануритися в минуле, відчутти «дух часу».

Уніфіковане поле обміну ідеями та комунікації, наявність наукових видань («Образ», «Журналістика»), літературно-художнього альманаху студентів «Святий Володимир», їх концептуальна націєтворча орієнтація – це один із механізмів конструювання національної ідентичності, увиразнений у медіастудіях кафедри, що ілюструють стратегічні напрями діяльності у сфері формування соціокомунікативного простору, зокрема обстоювання вільного доступу до національної періодики, координацію видавничих зусиль, налагодження зв'язків із діаспорною громадою, відтворення українського етнонаціогенезу через створення цілісної картини становлення місцевої преси тощо.

Тож кафедра історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка – «звездений дім і доглянутий сад» української школи журналістики, про що свідчить як науковий доробок, так і авторитет її корифеїв та вихованців у наукових колах, унікальність теоретичних праць, актуальність підручників, монографій, які на сьогодні залишаються незамінними в навчальному процесі. А заслуги ідейної натхненниці, Наталі Миколаївни Сидоренко, у науці важко переоцінити, адже вона володіє особливим вмінням мислити теоретично, бачити перспективи наукових пошуків, відчувати значущість порушених проблем у контексті формування національного самоусвідомлення як фундаментальної категорії історії української журналістики.